

Nr 324.

Godkänd av första kammaren den 31 maj 1939.

Godkänd av andra kammaren den 31 maj 1939.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 192.)

Till KONUNGEN.

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40 har Kungl. Maj:t (punkterna 9 och 12 av det vid propositionen under rubrik »Kapitalbudgeten. Bil. 3» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet beräkna *dels* såsom kapitalinvestering i lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, *dels ock* såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av likaledes 3,000,000 kronor till lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder.

I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t vidare (punkt 24 av det vid propositionen under femte huvudtiteln fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1939/40 beräkna ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 188, har Kungl. Maj:t sedermera, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av föredragande departementschefen förordade grunder för utlämnande av bidrag och lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden och för låneverksamheten för samma ändamål;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för utlämnande av lån för bostadsförbättringsverksamhet;

dels medgiva, att den behållning, som kan komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1938/39 å Lånefonden för lantarbetarbostäder, på sätt departementschefen angivit, överföres till Fonden för låneunderstöd;

dels ock för budgetåret 1939/40 anvisa

a) under femte huvudtiteln

till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor;

b) å kapitalbudgeten, Statens utlåningsfonder,

till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

c) å kapitalbudgeten, Fonden för låneunderstöd ej mindre till Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, än även till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I förevarande sammanhang har riksdagen behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, I: 269 och II: 419, i vilka hemställts, att riksdagen måtte i fråga om villkoren för utlämnande av lån och bidrag beakta vad i motionerna anförts och föreslagits;

dels motionen II: 14, vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 5 § i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 654 av den 30 juni 1937 angående förbättringsbidrag och nybyggnadslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden måtte erhålla följande ändrade lydelse:

5 §.

Förbättringsbidrag ersättning.

Förbättringsbidrag bör uppgå till minst 80 % av nämnda kostnader, men må utgå med högre procent, därest ömmande omständigheter föreligga samt återstående del av kostnaderna, i den mån desamma icke täckas genom sökandens eget arbete eller annorledes, gäldas av vederbörande kommun eller tillskjutas från annat håll.

Förbättringsbidraget må för varje särskild bostadslägenhet uppgå till högst 2,000 kronor. Kostnaderna dessa golvytor:

dels motionen II: 253, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i reglerna för utbetalning av förbättringsbidrag till främjande av byggnadsverksamheten på landet, att anslag till färdigställande av bostad, till vilken förbättringsanslag redan beviljats, må kunna på i övrigt samma grunder tilldelas intill 75 % av sammanlagda kostnaden, under förutsättning att kommun eller annan ansvarar för återstoden därav;

dels motionen II: 388, däri hemställts, att riksdagen ville besluta i enlighet med vad i motionen anförts;

dels ock motionen II: 389, däri hemställts, att riksdagen med godkännande av vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit måtte besluta, att de av departementschefen föreslagna högsta möjliga belopp till bostadsförbättringsbidrag måtte i vad det gäller rikets ödemarksområden höjas till högst 2,400 kronor per lägenhet, när synnerliga skäl därtill föreligga, dock icke i något fall till högre belopp än högst 90 procent av de för bostadsförbättringen beräknade kostnaderna, samt att av belopp ur anslaget under femte huvudtiteln till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden 50,000 kronor ställas till egnahemsnämndens i Västerbottens län förfogande att uteslutande användas till bostadsförbättringsbidrag åt kronotorpare, odlings- och fjällägenhetsinnehavare och kolonister inom Västerbottens lappmark, att användas i sådana fall, då hjälpbehovet är så brådskande, att det föreskrivna ansökningsförfarandet icke kan tillämpas.

För den statliga understödsverksamheten beträffande *lantarbetarbostäderna* — vilken hittills varit mycket begränsad — framlägges i förevarande proposition en tioårsplan, avseende en årlig upprustning av 2,000—3,000 lägenheter för en medelkostnad av cirka 4,000 kronor. Från den redan nu befintliga lånefonden för lantarbetarbostäder skulle högst till 80 procent — hittills 70 procent — av uppskattad byggnadskostnad lämnas 20 års amorteringslån mot säkerhet av inteckning, liggande inom fastighetens taxeringsvärde, d. v. s. vida högre än vid sedvanlig bankmässig kreditgivning. Lånen skulle vara räntefria de första 10 åren, varefter de under de följande tio åren skulle löpa med en ränta, med $\frac{1}{4}$ procent överstigande medelupplåningsräntan för statsobligationer året före lånets beviljande.

För verksamheten har räknats med ett årligt behov av lånemedel på cirka 10 miljoner kronor. Årsförlusten till följd av den föreslagna räntefriheten skulle vid nuvarande ränteläge utgöra cirka 325,000 kronor under 10 år. Härtill skulle komma premier med ett belopp av högst 300 kronor per lägenhet för inledning av vatten-, avlopps- och värmeanläggning. För lägenheter, som innehålla minst tre rum och kök, skulle — även om de ej försetts med vattenledning, avlopp och centralvärme — kunna utgå ett särskilt bidrag på ytterligare högst 300 kronor eller alltså sammanlagt högst 600 kronor. Beträffande utgifterna för de sålunda föreslagna premierna anför departementschefen allenast, att deras antal torde i hög grad bliva beroende på verksamhetens omfattning.

Statsfinansiellt sett är som synes denna plan vittutseende i all synnerhet om man tar i betraktande dess egenskap av ytterligare påbyggnad på övrig statlig bostadsförbättringsverksamhet. Planens genomförande bör dock betraktas som ett nationellt betydelsefullt led i strävandena att underlätta levnadsbetingelserna på landsbygden, och som sådant försvarligt. Riksdagen har ej heller ansett sig böra vidtaga någon skärpning av lånevillkoren, ehuru dessa såväl med avseende å påfordrad säkerhet som lånetid och övriga lånevillkor måste anses mycket fördelaktiga. Tvivelsutan kommer emellertid att å de lånebeviljande myndigheterna — med egnahemsstyrelsen som i sista

hand prövande överinstans — vila ett stort ansvar för att låneverksamhetens utveckling sker i sunda former.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava ifrågasatt, huruvida det kan vara lämpligt att igångsätta hithörande understödsverksamhet utan behovsprövning. Även socialstyrelsen har påkallat dylik behovsprövning, dock endast beträffande premierna men ej för lånen. Lantbruksstyrelsen har visserligen biträtt det vid frågans utredning framkomna förslaget, att lånen måtte utdelas utan närmare prövning av sökandes ekonomiska förhållanden. Styrelsen framhåller emellertid, att härigenom lånen skulle komma även sådana jordägare tillgodo, vilka icke vore i direkt behov därav, något som särskilt med hänsyn till den under alla omständigheter begränsade medelstillgången kunde vara betänkligt, men att ett motsatt förfarande å andra sidan i många fall skulle kunna innebära en premiering av jordbruk, där bostadsbeståndet genom brukarnas eget förvållande befinner sig i ett mindre gott skick, vartill kommer, att förbättringen av lönebostad är avsedd att komma vederbörande lantarbetarfamilj och icke jordägaren tillgodo.

Detta lantbruksstyrelsens uttalande synes riksdagen rätt väl belysa de vanskligheter, som möta, då det gäller att lägga arbetsgivarnas ekonomi till grund för en kategoriklyvning. I verkligheten lärer väl redan den begränsade medelstillgången nödvändiggöra ett visst ej oväsentligt hänsynstagande till denna arbetsgivarens ekonomi, även om det ej kan anses erforderligt att uppställa ett dylikt hänsynstagande som en avgörande betingelse för lån eller understöd.

Departementschefen har ansett två rum och kök vara den i allmänhet för lantarbetarbostaden eftersträfvansvärda normalstorleken, men funnit befogat med särskilt premiebidrag för tre rum och kök, dock endast i undantagsfall under den närmaste framtiden. För egen del vill riksdagen erinra om att, även om våningsutrymmets disposition, häri inbegripet rumsantalet, är en viktig sak, den sammanlagda våningsytan väl dock måste betraktas som den mera primära faktorn. En trerumslägenhet innebär självklart fördelar för större familjer, men drager med sig proportionellt högre byggnadskostnader, om den samtidigt skall uppfylla krav på rymlighet.

Utan att emellertid vilja i detta avseende uttala något bestämt omdöme måste riksdagen finna angeläget, att omsorg ägnas ifrågavarande bostäders planläggning liksom ock möjligheterna till deras utförande ändamålsenligt och till rimliga kostnader. Enligt bostadssociala utredningens uttalanden borde vederbörande lånebeviljande myndighet tillse, att ej genom hithörande premiering utbildades »för landsbygdsförhållanden olämpliga lägenhetstyper». Riksdagen vill understryka denna uppfattning, vilken dock ej utesluter hänsynstagande till skiftande byggnadssätt och bostadsvanor i landets olika delar.

I motionerna I: 269 och II: 419 har föreslagits, att vid nybyggnad eller mera väsentlig ombyggnad av lantarbetarbostäder 300-kronorspremien till vatten-, avlopps- och värmeanläggning må kunna utlämnas även utan samband med lånegivning och därigenom få formen av ett slags premiesystem

med syfte att höja lantarbetarbostädernas standard. Riksdagen underskattar ej värdet av dylika hygieniska anordningar ur synpunkten av att vinna ökad lättnad i arbetet samt också ökad trevnad. Denna fråga har emellertid varit under behandling av 1937 års utredning angående det mindre jordbrukets arbetsförhållanden i ett den 25 februari 1939 avgivet betänkande. Det torde alltså kunna förväntas, att frågan redan inom den närmaste tiden kommer att i ett vidare sammanhang upptagas till prövning.

I 3 § av kungörelsen den 30 juni 1937 (nr 654) stadgas generellt, att lån ej må beviljas till byggnadsföretag, för vilket av allmänna medel beviljats lån eller bidrag i annan ordning än enligt bestämmelserna i denna kungörelse. Mot avfattningen av denna föreskrift må amärkas, att, därest ett dylikt generellt förbud stadgas, detsamma väl i första hand bör omfatta understöd enligt nu förevarande kungörelse. I anslutning till yrkande i motionen II: 388 bör i stället för ett dylikt förbud stadgas, att, om staten tidigare till byggnadsföretag beviljat lån eller bidrag, hänsyn skall tagas härtill.

Beträffande ansökningsförfarandet må erinras därom, att lån från nuvarande fonden för lantarbetarbostäder sökes hos vederbörande hälsovårdsnämnd, som med eget yttrande överlämnar ansökningshandlingarna till egnahemsstyrelsen, vilken beslutar om lånets beviljande.

Enligt propositionen skola ansökningarna om lån och bidrag ingivas till vederbörande egnahemsnämnd. I nyssnämnda motion II: 388 har emellertid yrkats, att dylik ansökan skall, på sätt alltjämt skall ske beträffande de hittillsvarande bostadsförbättringsbidragen, ställas till och först behandlas av hälsovårdsnämnderna. Riksdagen anser denna fråga vara förtjänt av förnyat övervägande med tagen hänsyn till å ena sidan önskvärdheten av likformighet och minsta möjliga omgång — även enligt departementschefens förslag skulle, såsom naturligt är, hälsovårdsnämnderna medverka vid utredningen — samt å andra sidan till de ökade garantier för en byggnadstekniskt bättre handläggning, som vinnes genom att, såsom departementschefen förutsatt, egnahemsnämnderna redan från början få hand om ärendena. På grundval av denna förnyade utredning torde beslut i frågan böra fattas av Kungl. Maj:t.

Till *bostadsförbättringar i övrigt* på landsbygden hava under de gångna åren alltsedan 1933 års riksdags beslut i ämnet ensamt i form av förbättringsbidrag — med numera högst 1,200 kronor per lägenhet och högst intill 50 procent av kostnaden — anvisats sammanlagt inemot 50 miljoner kronor.

Oaktat de betydande belopp, som sålunda hava beviljats, måste det pågående saneringsarbetet betraktas som långt ifrån avslutat. Enligt vad statens egnahemsstyrelse upplyst finnas för närvarande ej mindre än 13,500 ansökningar hos egnahemsnämnderna, vilka ansökningar alla avse sådana ur hälsosynpunkt nödvändiga bostadsförbättringar, som nämnderna ansett

böra understödjas med statliga bidrag och lån, men som av brist på medel hittills icke kunnat beviljas.

Riksdagen har funnit anslag till bostadsförbättringsbidrag böra anvisas med det belopp, som av Kungl. Maj:t äskats, d. v. s. 3,250,000 kronor. Riksdagen har likaledes ansett sig kunna godkänna departementschefens förslag, att bostadsförbättringsbidragens maximibelopp höjes från 1,200 till 2,000 kronor samt från högst 50 till högst 80 procent av den beräknade kostnaden.

För bostäder i allmänhet på landsbygden har en alternativ stödform för bostadsförbättring av departementschefen föreslagits i form av låneverksamhet med amorteringslån på 20 år, varav 10 räntefria, d. v. s. efter i stort sett samma linjer, som bostadssociala utredningen föreslagit beträffande förbättring av lantarbetarbostäder. Dessa lån med viss räntefrihet skulle benämnas »bostadsförbättringslån», till skillnad från de hittillsvarande 20-årslånen med fortlöpande förräntningsskyldighet efter 4 procent, vilka även i fortsättningen skulle benämnas »nybyggnadslån». Till denna låneverksamhet torde, i enlighet med departementschefens förslag, böra anvisas 3 miljoner kronor, varav emellertid allenast 2 miljoner kronor skulle användas till den försöksverksamhet med i viss utsträckning räntefria bostadsförbättringslån, som nyss angivits. Till räntebärande lån, nybyggnadslån, med vilka bidrag kunna förenas, skulle alltså anvisas 1 miljon kronor.

Riksdagen har alltså funnit sig böra anvisa de av Kungl. Maj:t äskade anslagen att utgå i huvudsak efter de grunder, departementschefen angivit, under vederbörligt hänsynstagande dock till vad riksdagen nu anför. I de väckta motionerna hava därutöver i vissa detaljvseenden anförts synpunkter, som måhända kunna förtjäna beaktas vid ifrågavarande bostadsverksamhet och vartill viss hänsyn också kan böra tagas vid utformningen av erforderliga instruktioner och detaljbestämmelser.

Riksdagen får anmäla, att riksdagen

dels medgivit, att för *uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder* må utlämnas bidrag och lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen i statsrådsprotokollet den 3 mars 1939 förordat;

dels medgivit, att till *främjande av bostadsbyggande på landsbygden* må utlämnas bidrag och lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen förordat;

dels medgivit, att till *bostadsförbättringsverksamhet* må utlämnas lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen förordat;

dels medgivit, att den behållning, som kan komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1938/39 å Lånefonden för lantarbetarbostäder, på sätt departementschefen angivit, överföres till Fonden för låneunderstöd;

dels ock för budgetåret 1939/40 anvisat

a) under femte huvudtiteln till *Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor;

b) såsom kapitalinvestering i statens utlåningsfonder till *Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

c) såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd ej mindre till *Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder* ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, än även till *Lån för bostadsförbättringsverksamhet* ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Stockholm den 31 maj 1939.

Med undersåtlig vördnad.
